

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “สมาน – บุคคลผู้มีมานะ”

สมาน ออกเสียงตามภาษาบาลีว่า สะ - มา - นะ มาจากคำว่า ส บทหน้า ลงในความหมายว่า มี หรือ ประกอบด้วย กับคำว่า มาน (ความสำคัญตน ความถือตน) รวมกันเป็น สมาน แปลว่า บุคคลผู้มีมานะหรือ บุคคลผู้ประกอบด้วยมานะ เป็นอีก ๑ คำที่แสดงถึงความเป็นจริงของสภาพธรรมที่มีจริง คือ มานะหรือ ความสำคัญตน เมื่อว่าโดยสภาพธรรมแล้ว สัตว์ บุคคล ตัวตนไม่มี มีแต่สภาพธรรมเท่านั้น เมื่อมีสภาพธรรม เกิดขึ้นเป็นไป จึงหมายรู้ได้ว่าเป็นอะไร เช่นใครก็ตามเมื่อยังมีมานะ ก็เรียกว่าบุคคลผู้มีมานะ สำหรับมานะหรือความสำคัญตนนั้น มีการเปรียบเทียบกับผู้อื่นว่า ดีกว่าเขา เสมอกันกับเขา หรือ เลวกว่าเขา เป็นอกุศลธรรมประการหนึ่งที่มีจริง ๆ ใครก็ตามที่ยังไม่ถึงความเป็นพระอรหันต์ มานะก็ยังมิอยู่ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของธรรมซึ่งมีจริง ๆ แต่เป็นอกุศลธรรมที่เมื่อได้เหตุปัจจัยก็เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น

ข้อความในพระอภิธรรมปิฎก ฉัมมสังคณีปกรณ์ ได้แสดงถึงความเป็นจริงของมานะไว้ดังนี้

“การถือตัวว่า เราดีกว่าเขา เราเสมอกับเขา เราเลวกว่าเขา การถือตัว กิริยาที่ถือตัว ความถือตัว มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด การยกตน การเทิดตน การเชิดชูตนดุจธง การยกจิตขึ้น ความมีจิตต้องการเป็นดุจธง นี้เรียกว่ามานะ”

ข้อความในสุมังคลวิลาสินี อรรถกถา ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคี่ติสูตร ได้แสดงตัวอย่างของมานะไว้ดังนี้

“สำหรับคนดีกว่าเขา มานะว่าเราดีกว่าเขา ย่อมเกิดขึ้นแก่พระราชาและบรรพชิต. พระราชา ย่อมมีมานะเช่นนี้ว่า ใครหรือจะมาสู้เราได้ ไม่ว่าจะทางราชอาณาจักร ทางราชทรัพย์ หรือว่า ทางไพร่พลพาหนะ ฝ่ายบรรพชิตก็ย่อมมีมานะเช่นนี้ว่า ใครเล่าจะมาทัดเทียมเราได้ด้วย ศีลคุณและธุดงค์คุณ เป็นต้น”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง เป็นคำอนุเคราะห์เกื้อกูล เพื่อให้ผู้ฟังผู้ศึกษาได้เกิดปัญญา เป็นของตนเอง และพระธรรมก็เป็นเครื่องฝึกที่ดีสำหรับผู้ที่ยังมีอกุศลธรรมอยู่ จากที่มากไปด้วยอกุศลธรรม ประการต่างๆ มากมาย ก็จะค่อยๆ ดีขึ้นเมื่อได้รับการฝึกด้วยพระธรรม ซึ่งก็คือด้วยความเข้าใจที่ค่อยๆ เจริญขึ้นจากการได้ฟังพระธรรมได้สะสมความเข้าใจถูก เห็นถูกไปตามลำดับ ถึงแม้ว่าอกุศลธรรมที่ได้สะสมมามีมาก แต่ก็ไม่มีกำลังเท่ากับธรรมฝ่ายดีคือ อกุศลธรรม เพราะอกุศลธรรมเท่านั้นที่จะเป็นธรรมที่ละคลายขัดเกลากุศล จนกระทั่งสามารถดับอกุศลได้อย่างเด็ดขาด เมื่อกุศลถึงขั้นที่เป็นโลกุตตรกุศล ซึ่งก็คือ มรรคจิต

เกิดขึ้นทำกิจดับกิเลสตามลำดับขั้น เมื่อได้ฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมก็就会有ความเข้าใจถูกเห็นถูกที่ค่อยๆ เจริญขึ้น จากที่เคยคิดเอาเองว่าจะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยที่ไม่ตรงตามความเป็นจริงของสภาพธรรม ก็就会有ความเข้าใจถูกเห็นถูกตรงตามความเป็นจริงของธรรมตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ก็เพราะอาศัยเหตุที่สำคัญคือการฟังพระธรรมด้วยความละเอียดรอบคอบ ไม่ประมาทในแต่ละคำที่ได้ยินได้ฟังซึ่งมีความละเอียดลึกซึ้งเป็นอย่างมาก เป็นไปเพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกโดยตลอด แม้แต่ในเรื่องของมานะ ก็เช่นเดียวกัน

ใครก็ตามที่ยังไม่สามารถดับมานะได้ ก็ยังเป็นบุคคลผู้มีมานะ เพราะยังมีพืชเชื้อของมานะที่เมื่อได้เหตุได้ปัจจัย มานะก็เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ มานะเป็นอกุศลธรรมประเภทหนึ่ง เป็นความสำคัญตน มีการเปรียบเทียบเกิดขึ้นว่า ดีกว่าเขา เสมอกันกับเขาหรือต่ำกว่าเขา เป็นธรรมที่มีจริง เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัย トラバได้ก็ตามที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็ยังมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้มานะเกิดขึ้นเป็นไปตามการสะสมของแต่ละบุคคล มานะเมื่อเกิดขึ้นก็เกิดร่วมกับจิตที่เป็นโลภมูลจิต(จิตที่มีโลภะเป็นมูล) ประเภทที่ไม่มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย นี่คือการเป็นจริงของธรรม จะรู้หรือไม่รู้ก็ตามความจริงก็เป็นเช่นนั้น

ข้อที่น่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่งคือ เพราะเหตุใดพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงเรื่องของอกุศลธรรมไว้เป็นอันมาก ซึ่งมีข้อความปรากฏเป็นอย่างมากทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา นั่นก็เป็นเพราะว่าอกุศลธรรมเป็นสภาพธรรมที่มีจริง และถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงแสดง จะรู้ได้อย่างไรว่าแต่ละคนสะสมสิ่งที่ไม่ดีมากมายแค่ไหนแล้วจะขัดเกลาสสิ่งที่ไม่ดีคืออกุศลธรรมเหล่านั้นได้อย่างไร

ทั้งหมดที่ได้ฟังได้ศึกษาก็เพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกตามความเป็นจริงว่า เป็นธรรม ไม่ใช่เรา เกื้อกูลให้เห็นถึงความมากมายและหลากหลายของอกุศลธรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะต้องขัดเกลากับอกุศลธรรมและความเข้าใจถูกเห็นถูกต่อไป หนทางแห่งการอบรมเจริญปัญญาเท่านั้นที่จะเป็นไปเพื่อละกิเลสทั้งหลายรวมถึงมานะด้วย เพราะมานะจะถูกดับได้อย่างหมดสิ้นเมื่อได้บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์

มานะซึ่งเป็นความสำคัญตนนั้น ย่อมไม่มีใครชอบ ผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ มานะก็ยังมี แต่ว่าความหยาบ ความเบาบางก็แตกต่างกันออกไป ทำให้เห็นว่าอกุศลในชีวิตประจำวันมีมากจริง ๆ แล้วแต่ว่าใครจะสะสมหนักมากไปในทางใดหรือว่าจะใครจะสามารถขัดเกลาลให้เบาบางลงได้ในแต่ละทาง สำหรับการขัดเกลามานะรวมถึงอกุศลประการต่างๆ นั้น ก็ต้องอาศัยการเจริญกุศลทุกประการพร้อมกับการอบรมเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันนั่นเอง จะขาดการฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมพิจารณาไตร่ตรองธรรมตามที่ได้ยินได้ฟังไม่ได้เลย ความเข้าใจพระธรรมเท่านั้นที่จะทำให้รู้จักกิเลสของตนเองตามความเป็นจริงและสามารถดับกิเลสได้ในที่สุด

ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๑-๘๓๒๐๕๗๗